

מה פירוש המלים "אני והו" ומדוע נבחרו דווקא מלים אלו?

חלק א: ביאור המלים "אני והו"

הקדמה

נהגו ישראל קדושים בחג הסוכות להקיף את הבימה שעליה ספר התורה כשולובים בידיהם, ולומר תוך כדי ההקפות את ההושענות, כמו שהתבאר במאמר הקודם, ואחרי ההקפות אומרים: "אני והו הושיעה נא". המקור לאמירת "אני והו הושיעה נא" הוא במשנה במסכת סוכה (פ"ד מ"ה, דף מה ע"א): "בכל יום מקיפין את המזבח פעם אחת, ואומרים: 'אנא ד' הושיעה נא, אנא ד' הצליחה נא'. רבי יהודה אומר: 'אני והו הושיעה נא'". יש לשאול: מהי המשמעות של המלים "אני והו הושיעה נא"?

א. הסבר רש"י

כתב רש"י שם: "אני והו – בגימטריא: 'אנא ד'". ועוד משבעים ושתים שמות הן, הנקובים בשלש מקראות הסמוכין בפרשת ויהי בשלח: 'ויסע' וגו', 'ויבא בין מחנה', 'ויט משה את ידו', (שמות יד, יט-כא), ושלשתן בני שבעים ושתים אותיות, ומהן שם המפורש: אות ראשונה של פסוק ראשון, ואחרונה של אמצעי, וראשונה של אחרון, וכן בזה הסדר כולן. השם הראשון 'והו': וי"ו של 'ויסע', ה"א דיכל הלילה, וי"ו ד'ויטי'. ושם השלשים ושבע הוא 'אני': אל"ף דימאחריהם, ונו"ן ראשון ד'הענן' בחשבון של מפרע, וי"ד ד'רוח קדים'".

1. שאלות על הסבר רש"י

- על פירושו הראשון של רש"י יש לשאול: מדוע לומר 'אנא ד' בגימטריא, ולא לומר במפורש 'אנא ד'?
- על פירושו השני של רש"י יש לשאול מספר שאלות:
1. מדוע לומר שמות מתוך אותם פסוקים שבפרשת בשלח?
 2. אם השם הראשון הוא 'והו', והשם השלשים ושבע הוא 'אני', מדוע הוקדם השם השלשים ושבע לשם הראשון?
 3. מדוע לדלג מהשם הראשון עד השם השלשים ושבע דווקא? על שאלות אלו עמדו המפרשים וענו מספר תשובות.

2. תשובת התוספות, המאירי ורבנו בחיי

התוספות שם (בד"ה "אני והו") הביאו את דברי רש"י ושאלו: "ועדיין צריך טעם לזה: למה נשתנו שני שמות הללו, דאמרינן להו טפי מאחריני?" ותירצו: "משום דדרשינן באיכה רבתי קרא דכתיב ביחזקאל (א, א): 'ואני בתוך הגולה', וקרא דכתיב בירמיה (מ, א): 'והוא אסור באזקים', כביכול הוא בעצמו, והיינו 'הושענא', שיושיע לעצמו".

דהיינו שרוצים לבטא את הקשר שבין הקב"ה לעם ישראל, שכאשר עם ישראל נמצא בגולה, כביכול גם ד' נמצא בגולה, ואנו מבקשים שד' יגאל לא רק אותנו, אלא כביכול גם את עצמו!

המאירי שם גם כן הביא את דברי רש"י והוסיף: "ונבחרו שני שמות אלו מבין כל השבעים ושתיים, ממה שנאמר: 'בכל צרתם לו צר' (ישעיהו סג, ט), ועל דרך מה שאמרו: 'שכינה גולה עמהם' (מגילה כט ע"א), ונאמר בדרש: 'ואני בתוך הגולה' (יחזקאל א, א) - כביכול אני עמהם בתוך הגולה, 'והוא אסור באזקים' (ירמיהו מ, א) - כביכול הוא אסור עמהם, ועל זה בחרו שני שמות אלו, כלומר: הושיעה ימינך ועננו, דרך הערה שבתשועתנו נשגב שמו בעולם".

כעין זה, ובתוספת ביאור, כתב רבינו בחיי (שמות טו, ג): "דבר אחר 'ואנוהו' - אני והוא, כלומר: אדמה לו. כעניין שכתוב: 'והלכת בדרכיו' (דברים כח, ט). ואמרו רז"ל: 'מה הוא רחום אף אתה היה רחום, מה הוא חנון אף אתה היה חנון, מה הוא מלביש ערומים אף אתה הלבש ערומים, מה הוא קובר מתים אף אתה קבור מתים'.

ועניין המדרש הזה בא לרמוז על היותו יתעלה משותף עמנו בגלותנו ובגאולתנו. בגלותנו מלשון ההבטחה: 'אנכי ארד עמך מצרימה' (בראשית מו, ד), ודרשו רז"ל מכאן: 'גלו למצרים שכינה עמהם' (מגילה כט ע"א). ובמעשה כתיב: 'את יעקב איש וביתו באו' (שמות א, א), וכמו שרמזתי שם. ובגאולתנו גם כן מה שכתוב: 'ויסעו בני ישראל מרעמסס' (שמות יב, לז), וכתב מיד: 'ויסע מלאך האלקים' (שם יד, יט). ומקרא מלא הוא: 'הושיעה ימינך וענני' (תהלים ס, ז). הצריך הכתוב ישועה אף לעצמו יתברך. ועוד שהם מלות נאמרות בעניין הגלות 'אני והוא', שכתוב: 'ואני בתוך הגולה' (יחזקאל א, א), 'והוא' שכתוב: 'והוא אסור באזקים' (ירמיהו מ, א)".

עוד הוסיף רבנו בחיי: "ומעתה אל יקשה לך, אחר העניין הזה שבארתי לך, מה שאנו אומרים בתפילה ביום החתימה הגדולה: 'אני והו הושיעה נא', והיה ראוי לומר כפי הנראה: 'אני ואותך', שהרי אתה רואה כי הם מלות מיוחדות על עניין הגאולה.

ועוד שרצה לדבר בנסתר לטעם אחר, מפני שהוא יתברך נסתר ונעלם מהשגת כל משיג. ויהושיעה נא' לנוכח, לבאר שאף על פי שהוא נסתר ונעלם, נגלה הוא ונמצא בלבבות. והוא כעניין נוסח הברכות שתקנו: 'ברוך אתה' לנוכח, ו'אשר קדשנו' נסתר. וכן בכאן: 'הושיעה נא' לנוכח, 'אני והוא' נסתר. כלומר: ממקום שהוא, לפי שאין ידוע מקומו, כעניין שכתוב: 'ברוך כבוד ד' ממקומו' (יחזקאל ג, יב).

ודע כי 'אני והו' בחשבונו 'אנא ד'. ומלת 'אנא' מספר השם המיוחד שני פעמים [=נ"ב שוה פעמיים כ"ו, שהיא גימטריא של שם הוי"ה], ולכך אנו אומרים בתפילה: 'אנא הושיעה נא'. אם כן 'אנא ד' מספר המיוחד שלש פעמים שעולה ע"ה, וזהו הוה ויהיה והיה, שמספרם כן וזה מבואר.

ויש לנו עוד קבלה בהם כי הם שמות הקדש, והם מכלל ע"ב שמות הרשומים בפסוקי 'ויסע', 'ויבא', 'ויט' (שמות יד, יט-כא), ומודעת זאת לכל בעלי השמות כי שם בן ע"ב נחלק לחלקים ידועים, ויש לכל חלק וחלק כח ידוע לפעולה ידועה, עם ידיעתם בנקודם כמשפט, ושני שמות אלו כל אחד ראש לחלקו הידוע להם, זה לקרב פזורים, וזה לאהבה, וכיון שכן מה נעים ומה טוב שנזכירם בתוך תפילתנו לבקש בהם רחמים מאת ד' יתברך, שיקרב את פזורינו ושיאהוב אותנו כימי קדם. זה שמעתי מפי החכם רבי יצחק טודרוס ז"ל.

3. שאלת הריטב"א על רש"י והסברו

כתב הריטב"א (סוכה שם): "אני והוא הושיעה נא – פירש רש"י ז"ל שם בן ע"ב אותיות היוצאים משלשה פסוקים שבפרשת ויהי בשלח. ואינו נכון! שאם כן היה לו לומר: 'אני והו', בלא אל"ף, ובכל המשניות, ישנות גם חדשות, ובכל הספרים, כתוב באל"ף!

ובירושלמי פירשו שהעניין כעניין 'עמו אנכי בצרה' (תהלים צא, טו), שאף השכינה עמנו בגלות, ותהיה עמנו בישועה. וכמו שאמרו בירושלמי ממה שכתוב 'ולכה לישועתה לנו' (תהלים פ, ג). ואף כאן אנו אומרים: 'לנו ולך הושיעה נא'. ואני אומר 'והוא' כדי לומר בלשון נסתר, דרך כבוד כלפי מעלה. וכן עיקר.

הריטב"א חלק על רש"י, מתוך שגרס 'אני והוא' עם א', אבל רש"י גרס 'אני והו' בלי א'. גם התוספות, המאירי ורבונו בחיי גרסו כרש"י, ואיחדו את שיטת רש"י ש'אני והו' הם שמות ד', עם שיטת הירושלמי, שהמלים רומזות לנו ולד'.

4. שאלות המהר"ם

המהר"ם שם¹ שאל שתי שאלות:

"ועדיין צריך טעם: למה תקנו לומר בזה הלשון 'אני והו', הקדימו שם 'אני' לשם 'והו'? איפכא מיבעי ליה! ד'והו' שם הראשון!"
 "גם לפי סדר הפסוקים והנביאים, ד'והו' כתיב בירמיה, ו'אני' כתיב ביחזקאל!"
 כלומר: ירמיהו קדם ליחזקאל, ומדוע אם כן הקדימו את השם הכתוב בספר יחזקאל לשם הכתוב בספר ירמיהו?

5. הסבר ה"תוספות יום טוב" לאמירת שמות אלו דווקא ותשובה לשאלת המהר"ם הראשונה

כתב ה"תוספות יום טוב" (סוכה פ"ד מ"ה): "השם הראשון 'והו'... ושם הלי"ז הוא 'אני'... כן פירש רש"י. וכאשר נעשה שתי מערכות מאלו השמות יהיה השם הלי"ז – הראשון ממערכה השניה, ונמצא שאלו שני שמות 'אני והו' הם הראשונים לשתים המערכות".

כלומר: השם השלושים ושבע הוא השם הראשון של החצי השני, ולכן דווקא הוא נאמר מלבד השם הראשון.

עוד כתב ה"תוספות יום טוב" שם: "והקדים שם 'אני' שהוא ראשית מערכה שניה, כדרך 'אני ראשון ואני אחרון' (ישעיהו מד, ו)". כלומר: רצו להקדים את השם 'אני', כדי לרמוז ל"אני ראשון".

יש לציין שגם לפי הסבר ה"תוספות יו"ט" צריכים אנו להסבר התוספות, שכן ה"תוספות יו"ט" רק הסביר מדוע בחרו דווקא בשם השלשים ושבע, אבל הוא לא הסביר מדוע בכלל לומר את השמות מהפסוקים הללו, ועל כך אמרו התוספות שהשמות רומזים לנו ולד'.

6. תשובת ה"מצא חן" על שאלת המהר"ם השניה

על שאלת המהר"ם השניה שירמיהו קדם ליחזקאל, כתב בספר "מצא חן"²:
 "ויש לומר משום דהזמן שנאמר 'ואני בתוך הגולה' היה קודם החורבן, בשנה החמישית לגלות יהויכין (יחזקאל א, א), והוא קודם לזמן שנאמר הפסוק 'והוא אסור באזקים', דהוה לאחר החורבן, בשנה השתים עשרה לגלות יהויכין (ירמיהו מ, א)". ולכן קדם שם 'אני' לשם 'והו'!"

¹ בד"ה "בתוספות בד"ה 'אני והו'".

² הובאו דבריו ב"אוצר מפרשי התלמוד" לסוכה שם.

7. תשובת ה"ערוך לנר" לשאלת המהר"ם

גם ה"ערוך לנר" (סוכה מה ע"א) הקשה כעין קושית המהר"ם, וענה עליה: "רש"י ד"ה 'אני – שם השלושים ושבע הוא 'אני". קשה דלפי זה היה לו להקדים 'והו' שהוא שם הראשון!

ועוד קשה על רש"י שהרי בירושלמי מפרש הטעם משום 'עמו אנכי בצרה', וכמו שכתבו התוספות, ועיין בריטב"א, ואם כן למה נתן רש"י טעם אחר? דבשלמא זה אתי שפיר דלא סגי בטעם ראשון: בגמטריא 'אנא ד', דאם כן למה יאמר בגמטריא, ולא בפירוש? ועל כרחנו צריך טעם אחר לזה. אבל הלא טעם דירושלמי סגי!

ויש לומר דודאי גם רש"י סבירא ליה דעיקר הפירוש הוא כהירושלמי, ולכן מקדים 'אני', דאי מקדים 'והו' אין לפרש בזה כהירושלמי, רק דלרש"י הוקשה למה אמר לשון זה דווקא, דאי לא רצה לומר אלא מה דקאמר הירושלמי, לא היה לו לומר לשון שאין בו רק רמז, אלא הו' ליה למימר בפירוש: 'מי שעמנו בצרה, הושיעה נא'! ולכן קאמר דבחרו באלו התיבות לומר כן משום שהם שני שמות, אבל הוצרך לשנות הסדר".

עוד כתב ה"ערוך לנר": "וביותר יש לומר דאפילו שינוי סדר אין כאן, דגם שם הארבעים ותשעה הוא 'והו', ואם כן יש לומר דאמרו השם הל"ז והשם המ"ט כסדר, וגם במספרי השמות שבין ל"ז ומ"ט יש רמז לאחדות, שהם שתי הקצוות של מספר י"ג שהוא אחד".

ב. הסבר החזקוני לאמירת שמות אלו דווקא

הסבר בכיוון אחר לגמרי כתב החזקוני (שמות יד, כא): "ויסע ויבא ויט – כל אחד משלשה פסוקים אלו יש בו ע"ב אותיות, ומהם יוצא שם בן ע"ב אותיות, כמו שפירש"י בסוכה פרק לולב וערבה, ובו קרע משה את הים. ולפי שמתחילה הזכירו משה על המים, לפיכך בהושענות, בחג שבו אנו נדונים על המים, אנו מזכירים ממנו שתי תיבות הראשונות לשני חצאים [כלומר: הראשון והשלושים ושבע, שהוא הראשון לחצי השני, כפי שהתבאר], ונראה כאלו הזכרנוהו כולו, והם: 'אני ווהו', שהאחד תיבה ראשונה, והאחר תיבה שלושים ושבע".

לפי החזקוני מזכירים דווקא שמות אלו מצד הבקשה על המים!

יש להוסיף שבחג הסוכות מצד אחד אנו רוצים לבקש על המים, שכן בחג נדונים על המים (ראש השנה פ"א מ"ב, דף טז ע"א), אך מצד שני גשמים בחג אינן אלא סימן קללה (תענית ב ע"א), ולכן איננו מבקשים בפירוש, אלא רק רומזים על ידי ניסוך המים, וכמו שהתבאר במאמר על ניסוך המים, ועל ידי נטילת ארבעת

המינים, כמו שהתבאר במאמר על נטילת ארבעת המינים. והחזקוני הוסיף שגם באמירת השמות הללו אנו רומזים לבקשתנו על המים!
יש לציין שלפי החזקוני אכן אין צורך למה שכתבו התוספות, המאירי ורבו בחיי בהסבר רש"י, אלא הטעם לאמירת שמות מפסוקים אלו היא בגלל הבקשה על המים, ושני השמות הללו נבחרו מתוך שהם ראשי שני החצאים, שעל ידי אמירתם כאילו אמרנו את כל שבעים ושנים השמות כולם!

חלק ב: מדוע אנו אומרים "אני והו" כרבי יהודה ולא כחכמים?

א. פסק הרמב"ם

הרמב"ם בהלכות לולב (פ"ז הכ"ג) כתב: "בכל יום ויום היו מקיפין את המזבח בלולביהן בידיהן פעם אחת ואומרין: 'אנא ד' הושיעה נא, אנא ד' הצליחה נא', וביום השביעי מקיפין את המזבח שבע פעמים, וכבר נהגו ישראל בכל המקומות להניח תיבה באמצע בית הכנסת ומקיפין אותה בכל יום כדרך שהיו מקיפין את המזבח זכר למקדש". דהיינו שהרמב"ם פסק כרבנן, ולא כרבי יהודה. לפי זה יש לשאול: מדוע אנחנו נוהגים לומר: "אני והו הושיעה נא" כרבי יהודה?

ב. פסק הטור

כתב הטור (אורח חיים סימן תר"ס): "ונוהגין להקיף התיבה פעם אחת בכל יום, ומעלין ספר תורה על התיבה כשמקיפין אותה, וביום השביעי מקיפין אותה שבע פעמים זכר למקדש, דתנן: בכל יום מקיפין המזבח פעם אחת, וביום השביעי שבע פעמים, ואומר: 'אנא ד' הושיעה נא, אנא ד' הצליחה נא'. רבי יהודה אומר: 'אני והוא הושיעה נא'". דהיינו שהטור הביא את המשנה ולא פסק הלכה כמי. השולחן ערוך לא הביא כלל עניין זה. נשאלת אם כן השאלה: מדוע אנו נוהגים כרבי יהודה?

ג. שאלת "יש סדר למשנה"

שאלה זו שאל בפירוש "יש סדר למשנה" (סוכה פ"ד מ"ה): "רבי יהודה אומר 'אני והו הושיעה נא' – הנה בפירוש הרב מברטנורא וכן הרמב"ם בפירוש לא כתבו הלכתא כמאן, וסתמא כפירוש דהלכה כתנא קמא, וכן כתב הרמב"ם בחיבורו פ"ז מהלכות לולב הלכה כ"ג: 'בכל יום ויום היו מקיפין את המזבח בלולביהן בידיהן פעם אחת ואומרין: 'אנא ד' הושיעה נא, אנא ד' הצליחה נא'. וכתב היכסף משנה 'צ"ל הימגיד משנה': 'בכל יום ויום – משנה כלשונה דף מה ע"א וכתנא קמא,

והמנהג שהזכיר רבנו פשוט הוא'. ואחר הרצאת דברים אלו נעלם ממני מנהגו, שאנו אומרים: 'אני והו הושיעה נא'. ומבואר גם כן בלבוש אורח חיים סימן תר"ס סעיף ב: 'ונוהגים להקיף המגדל פעם אחת וכו', ואומרים: 'אני והו הושיעה נא' וכו' עכ"ל.

וכן יסד הפייט בפיוט של שבת חול המועד: 'כהושעת יקב מחצביך סובבים ברעננה, רוננים אני והו הושיעה נא'. וכן יסד בפיוט של יום שני: 'המזבח בכפות וערבות באתי לסובבנהו, היות בהם ערבות אני והו הושיעה נא'. ובעי טעמא: שבקת תנא קמא, ועביד כיחידאי?! ובטור סימן תר"ס הביא המשנה כצורתה, פלוגתא דתנא קמא ורבי יהודה, ולא הכריע.

ולכאורה קצת איכא למימר דנשתרבב המנהג מדעת רב צמח גאון דפסק בכל מקום כרבי יהודה נגד סתמא דתנא קמא. אמנם כבר מחו ליה מאה עוכלא בעוכלא [עיין כתובות נג ע"א שם הסביר רש"י: "מכין אותו מאה מכות ברצועה שבראשה ברזל כמין משקולת קטנה ששמה עוכלא"], ותמצא במה שכתבתי בס"ד משמיה דהרא"ש מ"ב פ"ב דפאה והארכתני שם, ולכן שפיר פסק נמי הרמב"ם: 'ואומרים אנא ד' הושיעה נא'. ואשר על כן עודנה צ"ע".

ד. הסבר ה"ערוך לנר"

גם בעל ה"ערוך לנר" בספרו "בכורי יעקב" (סימן תר"ס ס"ק ג) שאל: "במתניתין פליגי מה אמרו בשעת הקפה, דלתנא קמא אמרו: 'אנא ד' הושיעה נא', ולרבי יהודה: 'אני והו הושיעה נא'. ועכשיו אנו אומרים: 'אני והו'. ולכאורה תמוה שנוהגים כרבי יהודה, ולא כתנא קמא דהלכתא כוותיה, וכמו שפסק גם הרמב"ם: ולא ראיתי מהפוסקים שהרגיש בזה".

ותירץ: "ולעניות דעתי יש לומר על פי מה שכתבתי בחדושי ("ערוך לנר" המובא לעיל פ"א סעיף 6), להשוות המחלוקת שבין רש"י ותוספות שם, שרש"י כתב דהטעם ד'אני והו' הוא מפני שהם שני שמות, והתוספות והריטב"א הביאו מהירושלמי שהטעם דימי שאני והוא בצרה'. ועוד כתב רש"י הטעם ד'אני והו' בגמטריא 'אנא ד', וכתבתי דכל הטעמים על כרחנו אמות ביחד, דלטעם האחרון בלבד הוה ליה למימר בפירוש 'אנא ד', כתנא קמא, ולא בגמטריא. ולטעם דהתוספות הוה ליה למימר 'מי שעמנו בצרה' ולא בדרך רמז. ולטעם דרש"י הוה ליה למימר 'והו אני', ד'והו' הוא שם הראשון, ו'אני' שם ל"ז של ע"ב שמות, כמבואר שם!

אלא על כרחנו להשוות [שלצירוף] כל הטעמים אמרו לשון זה. והשתא יש לומר דמסדרי סדור לשון הושענא סבירא להו לסברא דגם תנא קמא לא פליג, אלא כיון דעיקר לשון 'אני והו' על כרחנו הוא משום 'עמו אנכי בצרה', אין לזה שייכות בזמן

שבית המקדש קיים, דלמה לנו להזכיר אז צרת הגלות, אבל בזמן הזה אפשר דגם תנא קמא היה מודה דיש לזה שייכות יותר. ובפרט דגם 'אנא ד' וגם שני שמות נכללו בו".

לפי ה"ערוך לנר" הטעם שאנו אומרים "אני והו הושיעה נא" הוא מפני שתנא קמא מודה לרבי יהודה שאחרי החורבן ראוי לומר "אני והו הושיעה נא".

ה. דיון בדברי ה"ערוך לנר"

יש לשאול: לפי מה שהסביר ה"ערוך לנר" שבזמן שבית המקדש היה בנוי לא היה ראוי לומר "אני והו הושיעה נא", מדוע רבי יהודה אמר דבריו גם על זמן הבית? והרי אז לא היינו בגלות!

1. הסבר ה"עבודת דוד"

כתב בספר "עבודת דוד"³: "והנה דבר זה היו אומרים בתקופת בית שני, בזמן שבית המקדש היה קיים, אבל מכל מקום כיון דאיתא ביומא (כא ע"ב) דלא שרתה שכינה בבית שני, נקרא עדיין שהשכינה בתוך הגלות, ושייך להתפלל שיושיע את עצמו!"

והוסיף: "ועיין בספר 'בית אלקים' למבי"ט שער היסודות פרק ס"א, דגם בבית שני היו אומרים: 'ולירושלים עירך ברחמים תשוב, ותשכון בתוכה כאשר דברת', דאף על גב שבית המקדש קיים, אבל כיון שלא שרתה בו השכינה שייך להתפלל שישרה בו שכינתו בתוכו".

עוד יש להוסיף שכיון שבזמן בית שני היו משועבדים בתחילה לפרסים, ובהמשך ליונים, ובסוף לרומאים לכן היה צורך להתפלל: "תקע בשופר גדול לחרותנו" ובקשות דומות בהושענות ועיין שם בספר "בית אלקים".

אבל יש לשאול שבפיוטים שהביא ה"יש סדר למשנה" כתוב שהיו אומרים "אני והו הושיעה נא" בבית המקדש, ולא רק בימינו אחרי חורבן הבית. ומשמע שגם לדעת תנא קמא היו אומרים: "אני והו הושיעה נא" בזמן שבית המקדש היה קיים!

³ הרב אהרן דוד גולדברג, ישיבת טלז וויקליף אוהיו, תשס"א.

2. הסבר נוסף

הסבר אחר שניתן לומר בדעת רבי יהודה הוא על פי החזקוני, שמזכירים שמות אלו מפני שבסוכות אנו מבקשים על המים, ובשמות אלו קרע משה את הים! אבל לפי הסבר זה עולה שאנו פוסקים כרבי יהודה ולא כתנא קמא, ולא מיושבת השאלה הראשונה! אמנם הסבר זה מתאים לכך שבמקדש היו אומרים: "אני והו הושיעה נא".

יש לציין שיש הבדל להלכה בין שני ההסברים, שכן לפי הסבר ה"ערוך לנר" שאמירת "אני והו" היא בגלל הגלות, או אי השראת השכינה, הרי שבזמן בית ראשון ששרתה השכינה וגם לא היינו משועבדים לאויבינו, לא אמרו שמות אלו, גם לא לרבי יהודה. וגם כאשר יבנה בית המקדש השלישי, בקרוב בימינו, ותשרה בו השכינה ולא נהיה משועבדים לאויבינו, לא יאמרו שמות אלו. אבל אם הסיבה היא בגלל הבקשה על הגשם, הרי שלפי רבי יהודה יאמרו שמות אלו גם כאשר יבנה בית המקדש בקרוב בימינו!

סיכום

אמירת "אני והו" לפי הסבר אחד באה לבטא את הקשר שבין הקב"ה ועם ישראל, שהשכינה שורה עמנו גם בגלות, ואנו מתפללים על גאולתנו ועל גאולת השכינה (תוספות, המאירי, רבנו בחיי, הירושלמי ריטב"א). לפי הסבר שני אמירת "אני והו" באה לרמוז לבקשתנו על המים בחג הסוכות, שבו נידונים על המים (חזקוני).